

בית משפט לענייני משפחה בפתח תקווה

ת"ע 15094-01-18 אלמוני נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
 ת"ע 15127-01-18
 ת"ע 15119-01-18
 ת"ע 15102-01-18

תיק חיצוני: 244365

בפני כבוד השופטת אפרת ונקרט

תובעים (המתנגדים) אלמוני ואח'

נגד

נתבע (המבקש) פלוני

פלמוני

בעניין עיזבון המנוחה

חקיקה שאוזכרה:

חוק הירושה, תשכ"ה-1965: סע' 30, 26, 35, (א)

חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, תשכ"ב-1962: סע' 1, 2

מיני-רציו:

* קבלת התנגדות לצוואה מאוחרת מפאת מעורבותו הפסולה של המבקש בעריכת הצוואה וזאת בהתאם לסעיף 35 לחוק הירושה; הצטברותם יחד של כל סימני השאלה ושל פעולותיו של המבקש אלו שביצעו אינו שנוי במחלוקת ואלו שאין כל הסבר אחר לזהות מבצען, זולת ביצוען על ידי המבקש, מצביע על מעורבות פסולה בעריכת הצוואה ועל טביעות אצבעותיו של המבקש בעריכת הצוואה.

* ירושה – צוואה – תוקפה

* ירושה – צוואה – נהנה שנטל חלק בעריכתה

* ירושה – צוואה – השפעה בלתי הוגנת

* ירושה – צוואה – כשרות לצוות

* ירושה – צוואה – צוואה הדדית

.

בקשות לקיום צוואותיה של אימם המנוחה של הצדדים. כאשר לכל אחת מבקשות הקיום הוגשה התנגדות. רקע: המנוחה חתמה בד בבד עם בעלה המנוח על צוואה בשנת 2000 בהן הורישו את רכושם לבן הזוג הנותר בחיים ולאחר מותו הורישו את רכושם לחמשת ילדיהם. בשנת 2010, חתמה המנוחה לבדה על צוואה נוספת במסגרתה ביטלה את צוואתה הקודמת וציוותה את רוב רכושה לבנה א'. המנוח נפטר ב-2015 והמנוחה נפטרה ב-2016. הבן ג' הגיש בקשה למתן צו קיום לצוואה המוקדמת ואילו הבן

א' הגיש בקשה לקיום הצוואה המאוחרת. ג' ל' ור' ("המתנגדים") הגישו התנגדות לבקשתו של א' ("המבקש") בטענות: כי המנוחה לא היתה רשאית לשנות את הצוואה ההדדית המוקדמת; העדר כשרות; השפעה בלתי הוגנת ומעורבות א' בעריכת הצוואה. א' התנגד לבקשת ג' לקיום הצוואה המוקדמת בטענה שקיימת צוואה מאוחרת כשרה.

ביהמ"ש לענייני משפחה קיבל את ההתנגדות לצוואה המאוחרת ופסק:

המתנגדים לא הרימו את הנטל המוטל עליהם להוכיח כי המנוחה לא הייתה כשירה ומסוגלת לערוך צוואה, במועד עריכת הצוואה המאוחרת. גם אם תתקבל טענת המתנגדים אשר לאופן עריכת חוות הדעת הרפואית, אשר נערכה ימים ספורים טרם עריכת הצוואה במכוניתו של בנה של המנוחה בחצר ביתה של הד"ר בשים לב למצבה של המנוחה (בכיסא גלגלים), הרי משלא הציגו המתנגדים ראיה אובייקטיבית ומהימנה לחוסר כשירותה של המנוחה לצוות במועד הרלוונטי אין בטענה זו לבסס קביעה אשר לאי כשירותה של המנוחה.

האם רשאית הייתה המנוחה לשנות את צוואתה המוקדמת ולערוך צוואה מאוחרת על פניה? תיקון מס 12 לחוק הירושה (משנת 2005) הוסיף את סעיף 8א לחוק הקובע כי "לביטול צוואה הדדית לא יהיה תוקף", אלא בתנאים המפורטים בחוק. אולם, כבר נפסק כי התיקון אינו חל על צוואות הדדיות שנערכו לפני התיקון. משצוואות המנוחים נערכו בשנת 2000, קודם לתיקון, בין אם המנוחים ערכו צוואות הדדיות או זהות, ממילא לא חל סעיף 8א בענייננו והמנוחה הייתה רשאית לשנות את צוואתה המוקדמת או לבטלה על ידי עריכת צוואה מאוחרת.

השפעה בלתי הוגנת: על המתנגד לקיום הצוואה הטוען להשפעה בלתי הוגנת, מוטל הנטל להוכיח כי הצוואה אינה משקפת את רצונו האמיתי של המצווה ושהצוואה נעשתה מתוך אותה השפעה אסורה. בדנ"א 95/1516 בענין מרום פורטו מבחני המשנה שבהם יש כדי לסייע לביהמ"ש לקבוע אם בעת כתיבת הצוואה היה המצווה נתון להשפעה בלתי הוגנת. בהתאם, המבחנים העיקריים אותם יש לבחון הם מבחן התלות והעצמאות, מבחן התלות והסיוע, מבחן קשרי המצווה עם אחרים ומבחן נסיבות עריכת הצוואה. בהתקיים המאפיינים של המבחנים האמורים במקרה נתון, קמה חזקה לכאורה בדבר קיומה של השפעה בלתי הוגנת.

במקרה דנא, לא נמצא במבחני התלות והעצמאות; התלות והסיוע ומבחן קשרי המצווה עם אחרים בכדי לבסס חשש להשפעה בלתי הוגנת על ידי המבקש. לא כך באשר למבחן נסיבות עריכת הצוואה.

בהתאם לפסיקה, על ביהמ"ש להתרשם ממכלול הנסיבות האופפות את עריכת הצוואה וככל שיתרשם ביהמ"ש כי מעורבותו של נהנה מהצוואה מגעת עד כדי מעורבות חחורגת מפעילות "טכנית" גרידא, או מקיום נייטרלי של משימות שהוטלו עליו על ידי המצווה או ממילוי שליחות שאין בה מעורבות יתירה, יכול ביהמ"ש לקבוע, לאחר התרשמות ממכלול הראיות והנסיבות אשר בפניו כי מעורבותו של נהנה הייתה בגדר מעורבות "אחרת" אשר יש בה כדי להיכנס לגדרו של סעיף 35 לחוק ולהביא לפסילתה של הצוואה.

במקרה דנא, אף כי המתנגדים עצמם, לא הבהירו ולא פירטו כיצד ובאיזה אופן לקח המבקש חלק בעריכת הצוואה ביהמ"ש סבור כי המסתורין האופף את עריכת צוואתה המאוחרת של המנוחה מעיד על כך שלא המנוחה לבדה פעלה לצורך עריכת הצוואה והיה גורם נוסף אשר "לקח באופן אחר חלק בעריכתה" (ס' 35 לחוק הירושה) של הצוואה וכי בסבירות גבוהה היה זה המבקש.

בהקשר זה ביהמ"ש מעלה תמיהות על כך שהצוואה המאוחרת נערכה במשרדו של עורך דין חדש וזר למנוחה (עו"ד ב') ולא נערכה ע"י עוה"ד צ' שערך את הצוואה המוקדמת, לו הייתה הכרות מוקדמת ורבת

שנים עם המנוחה. בפרט כאשר עלה מעדותו היחס האישי שהעניק למנוחים והגעתו לביתם של המנוחים על מנת לערוך את צוואתם, על מנת להקל עליהם; ביהמ"ש שוכנע כי המבקש, הוא זה אשר יצר קשר עם עו"ד ב' מסר לו את תוכן הצוואה ואף הוא זה אשר תיאם את הפגישה בין המנוחה לעו"ד ב' (מועד החתימה על הצוואה) והוא זה שהביא את המנוחה למשרדו של עו"ד ב'. וכי המבקש היה גם מי שלקח את המנוחה לבדיקה אצל הפסיכיאטרית דר' ב', שמטרתה "הכשרת" הצוואה והבדיקה נערכה במכוניתו.

ביהמ"ש ער להלכה לפיה גם אם המבקש יצר את הקשר עם עו"ד ב' ואף הסיע את המנוחה למשרדו של עו"ד ב', ואף שילם לעו"ד ב', אין בכך לכאורה כדי להיות די לצורך הוכחת מעורבותו כנדרש לצורך פסילת הצוואה בהתאם לסעיף 35 לחוק. עם זאת, כאמור, הצטברותם יחד של כל סימני השאלה ושל פעולותיו של המבקש אלו שביצעו אינו שנוי במחלוקת ואלו שאין כל הסבר אחר לזהות מבצען, זולת ביצוען על ידי המבקש, מצביע על מעורבות פסולה בעריכת הצוואה ועל טביעות אצבעותיו של המבקש בעריכת הצוואה. די בכל אלו כדי לבסס את מעורבותו של המבקש בהכנת הצוואה, מעורבות המגיעה עד כדי מעורבות פסולה, בהתאם לסעיף 35 לחוק אשר יש בה כדי להביא לפסילתה של הצוואה.

לנוכח ביטולה של הצוואה המאוחרת, יש מקום לבחון את הבקשה לקיום הצוואה המוקדמת וההתנגדות שהוגשה לבקשה. ההתנגדות לקיום הצוואה המוקדמת התמקדה בטענה שקיימת צוואה מאוחרת.

פסק דין

בפני 2 בקשות לקיום צוואותיה של המנוחה, אימם של כלל הצדדים בהליכים שלפני. כאשר לכל אחת מבקשות הקיום הוגשה התנגדות.

הרקע והשתלשלות העניינים

1. עניינן של 4 התובענות אשר בפני הוא צוואותיה של המנוחה ושאלת קיומן באשר המנוחה חתמה בד בבד עם בעלה המנוח על צוואה ביום 19.7.00 ("הצוואה המוקדמת") ולאחר מכן, חתמה לבדה על צוואה מאוחרת נוספת ושונה וזאת ביום 3.1.10 ("הצוואה המאוחרת").

2. למנוחה ולבעלה המנוח, נולדו 5 ילדים, הם הצדדים להליכים אלו.

3. ביום 19.7.2000 ערכו המנוחים, כל אחד, מהם צוואה ("הצוואה המוקדמת") :
המנוחה ציוותה בצוואתה את כל רכושה למנוח וככל שלא יהיה המנוח בין החיים ציוותה לילדיה כדלקמן :

את בית מגורי המנוחים ברחוב לילדיה ג', א', ר' ולי בחלקים שווים ;

את תכשיטיה ובגדיה המסורתיים – לשתי בנותיה ;

יתרת הרכוש – לחמשת ילדיה בחלקים שווים.

עוד עולה מהצוואה כי הבן מ' קיבל מהמנוחים בית המצוי בסמיכות לבית המנוחים, עוד בשנת 2000 ולפיכך לא קיבל חלק מבית המנוחים.

המנוח ציווה בצוואתו את כל רכושו למנוחה ובמקומה לילדיו כאמור בצוואת המנוחה.

4. ביום 3.1.2010 ערכה המנוחה צוואה נוספת ("הצוואה המאוחרת") במסגרתה ביטלה את צוואתה הקודמת וציוותה כדלקמן:
- את זכויותיה בבית מגורי המנוחים ברחוב – לבן א' באופן בלעדי;
- עוד הורתה כי הבן א' ישלם לכל אחד מאחיו/אחיותיו סך של 20,000 ₪ לאחר העברת הבית על שמו;
- את הכספים המצויים בחשבונות הבנק – לבנה א' באופן בלעדי;
- את התלבושות המסורתיות – לשתי בנותיה;
- כל יתר הרכוש – לחמשת ילדיה בחלקים שווים;
- כל רכוש אחר שלא נכלל בצוואה – לבן א'.
- המנוחה קבעה עוד בצוואה המאוחרת כי ככל שבנה א' לא יהיה בין החיים בעת פטירתה יחולק חלקו בעיזבונה בין שלושת ילדיו בחלקים שווים וכן קבעה כי א' יהיה המוציא לפועל של צוואתה.
- עוד ציינה המנוחה בצוואה כי היא מצווה את הבית לא' בלבד כהוקרה על שנים רבות בהן הוא סועד ומטפל בבעלה ודואג לכל מחסורם וממלא מצוות כיבוד אב ואם ומסייע להורים ככל יכולתו.
5. המנוח נפטר בשנת 2015 והמנוחה הלכה לעולמה ביום 00.00.2016.
6. הבן ג' הגיש בקשה למתן צו קיום צוואת המנוחה מיום 19.7.2000 ואילו הבן א' הגיש בקשה לקיום צוואת המנוחה מיום 3.1.2020.
7. ג' לי ור' (להלן "המתנגדים") הגישו התנגדות לבקשתו של א' (להלן "המבקש") למתן צו קיום צוואת המנוחה מיום 3.1.2010 ואילו הבן א' התנגד לבקשת ג' למתן צו קיום צוואת המנוחה מיום 19.7.2000.
8. הבן מ' שלא היה צד להליכים בשלב ראשון וצורף בהמשך בהתאם להחלטתי, לא הגיש כל בקשה או התנגדות, עם זאת, העיד מטעמו של א' ותמך בעדותו בבקשתו של א' לקיום צוואתה המאוחרת של המנוחה מיום 3.1.2010.
9. לאחר קדם המשפט שהתקיים בהליך התדרדר מצבו הבריאותי של המבקש ושני ילדיו מונו כאפוטרופסיים לגופו ולרכושו.
10. בהליך התקיימו מספר דיוני קדם משפט ולאחריהם שני דיוני הוכחות במסגרתם העידו עו"ד צ' אשר ערך את צוואות המנוחים משנת 2000, עו"ד ב' שערך את צוואת המנוחה מיום 3.1.2020, ר' ונ', ילדיו של המבקש, האח מ' והמתנגד ג'.
11. ב"כ המבקש וויתר על חקירתן של המתנגדות אשר תצהיריהן הוגשו לתיק.

12. כמו כן הוגש לתיק בית המשפט סרט המתעד את חתימת המנוחה על צוואתה מיום 3.1.2020 במשרדו של עו"ד ב'.

13. נוכח מצבו הרפואי של המבקש, לא ניתן היה להגיש תצהיר עדות ראשית מטעמו או להעידו.

14. משהוגשו בקשות לצורך התרת עדותו של המבקש אף טרם תחילת הליך ההוכחות (עדות מוקדמת) ובמידת האפשר בביתו, כך לנוכח מצבו הרפואי, נקבע דיון מיוחד לצורך גביית עדותו המוקדמת של המבקש, ובית המשפט נכון היה אף להגיע לביקור במקום לצורך שמיעתו, ואולם לצערי, בסופו של יום, עקב מגיפת הקורונה לא התאפשר הדבר.

טענות הצדדים בתמצית

15. טעמי התנגדותו של המבקש לקיום צוואת המנוחה מיום 19.7.2000 בתמצית הינם:

קיימת צוואה מאוחרת בזמן ;
המנוחה בצוואתה המאוחרת ביטלה את צוואתה מיום 19.7.2000 ;
המנוחה הסבירה בצוואתה המאוחרת מדוע בחרה לצוות את רוב רכושה למבקש – הדבר נעשה כחוקרה על כל השנים בהן סעד המבקש את המנוחים ודאג למלא את כל צרכיהם.
המנוחה הייתה כשירה וצלולה בעת עריכת הצוואה והצוואה משקפת את רצונה ויש לכבדה.

16. טעמי התנגדותם של ג', ל' ור' לקיום צוואת המנוחה מיום 3.1.2010 הינם בתמצית:

המבקש כפה על המנוחה לחתום על הצוואה בהיותה בלתי כשירה ולנשל את ילדיה מעיזבונה ;
המנוחים ערכו צוואות הדדיות אשר שיקפו את רצונם הכן והאמיתי. הצוואה ההדדית לא בוטלה כדין והמתנגדים זכאים למצער למחצית העיזבון (חלקו של המנוח בעיזבון) ;
בשנים 2007-2008 התגלו בעיות רפואיות אצל האב המנוח והוא הוגדר כדמנטי ;
במועד החתימה על הצוואה מיום 3.1.2010 התגוררו המנוחים עם מטפלת צמודה והמנוחה הייתה בת כ – 77 שנים.
כל ילדי המנוחים דאגו להם והיו בקשר טוב עמם. הבת ר' הייתה אמונה על ענייניה הרפואיים השוטפים של המנוחים ;
המבקש אשר היה מובטל מעבודה "שרץ" בבית המנוחים וחי על חשבונם ;
המבקש פעל לצירופו כשותף לחשבונות הבנק של המבקשים ואף השתמש בכספי המנוחים לצרכיו האישיים ;
מצבה הבריאותי, הרגשי והקוגניטיבי של המנוחה בעת החתימה על הצוואה מיום 3.1.2010 היה קשה ביותר. המנוחה הייתה משותקת בחצי גוף ומרותקת לכיסא גלגלים בעקבות אירוע מוחי. המנוחה אף לא הייתה צלולה בדעתה ולא הייתה עקבית בתשובותיה ולא הייתה כשירה לחתום על שום מסמך, קל וחומר צוואה ;
א' ניצל את מצבה של המנוחה להחתימה על צוואה שאינה משקפת את רצונה האמיתי לאחר שניסה עוד בימי חייהם של המנוחים להשתלט על כספם ;
א' לקח חלק פסול בעריכת הצוואה ואף מטעם זה יש לפסול את הצוואה ;

17. בתשובה להתנגדות לקיום הצוואה המאוחרת טען מבקש קיומה (א'):

המנוחה ביטלה את צוואתה מיום 19.7.2000 כדת וכדין ובצורה מפורשת ומשצוואות המנוחים נערכו טרם התיקון [לחוק הירושה](#) הדן בצוואות הדדיות, אף ככל שייקבע שמדובר בצוואות הדדיות, הרי שעל פי הפסיקה רשאית וזכאית הייתה המנוחה לבטל את צוואתה המוקדמת (ההדדית) ואין כל מניעה בדין לעשות כן ;
הצוואות ההדדיות מכילות הוראה של יורש במקום יורש ולא יורש אחר יורש ;

המנוח הלך לעולמו לפני המנוחה וצוואתו איננה כוללת הגבלות על המנוחה אשר לעיזבונו והמנוחה הייתה חופשית לערוך צוואה חדשה אחר מות המנוח. המנוחה פעלה בהתאם לדין וזכותה לשנות את צוואתה ;

המנוחה הסבירה את טעמיה לשינוי ;
המבקש הוא היחיד מבין ילדי המנוחים אשר סעד וטיפל במנוח לאחר שהמנוח קיבל אירוע מוחי ;

המנוחה הייתה צלולה וכשירה לצוות ואף נבדקה על ידי פסיכיאטרית טרם עריכת הצוואה ונמצאה כשירה לערוך צוואה (חו"ד אשר צורפה על ידי המבקש מטעמו לתיק) ;
המבקש לא לקח חלק בעריכת הצוואה ואף לא השפיע על המנוחה לערוך את הצוואה ;
מדובר בצוואה בעדים המתועדת בוידאו אשר צפייה בו מלמדת כי הצוואה נערכה מתוך רצונה החופשי של המנוחה תוך הבינה את הוראות הצוואה ;

דיון והכרעה

18. הצוואה מיום 3.1.2010 היא הצוואה המאוחרת בזמן ולכן אבחן ראשית את טעמי התנגדותם של המתנגדים לקיום צוואה זו. לנוכח טענות הצדדים השאלות העומדות להכרעה בפני ביחס לצוואה מיום 3.1.2010 הינן כדלקמן :

- א. האם המנוחה הייתה כשרה לצוות?
- ב. האם רשאית הייתה המנוחה לשנות את צוואתה ?
- ג. האם הייתה השפעה בלתי הוגנת על המנוחה מצד המבקש?
- ד. האם לקח המבקש חלק בעריכת הצוואה באופן הפוסל את הצוואה?

אבחן שאלות אלו אחת לאחת.

א. מצבה הרפואי של המנוחה וכשירותה לצוות עובר לעריכת הצוואה מיום 3.1.2010.

1. הכלל הוא כי כל אדם כשר לזכויות וחובות מגמר לידתו ועד מותו וכל אדם כשר לפעולות משפטיות ועריכת צוואה בכללם, זולת אם נשללה או הוגבלה כשרות זו בחוק או בפסק דין ([סעיפים 1-2 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות](#) התשכ"ב – 1982).
- [סעיף 26 לחוק הירושה](#), התשכ"ה – 1965 ("חוק הירושה") קובע :

26. "כשרות לצוות

צוואה שנעשתה על ידי קטין או על ידי מי שהוכרז פסול-דין או שנעשתה בשעה שהמצווה לא ידע להבחין בטיבה של צוואה – בטלה."

2. מהותה של הטענה בדבר אי כשרות המצווה לפי סעיף זה היא במצבו הנפשי, המנטלי והגופני של המצווה בעת עריכת הצוואה.

3. נטל ההוכחה לקיומה של הגבלה או שלילת כשרותו של המצווה לצוות, מוטל על מי שרוצה להיבנות ממנה, דהיינו על הטוען לחוסר כושר אבחנה של המצווה. העלאת ספק בכושרו של אדם אינה עניין של מה בכך, קל וחומר בדיעבד. הנטל לסתור את חזקת הכשרות הבסיסית הזו, לאחר מותו של אדם, הינו כבד ביותר. לשם הרמת נטל ההוכחה על הטוען להציג ראיות משמעותיות בבית המשפט ונקודת הזמן הרלוונטית הינה מועד החתימה על הצוואה ([ע"א 7019/94](#) **לפיבסקי נ' עמליה דן**, פורסם בנבו, ניתן ביום 6.1.1997).

4. על מנת להוכיח טענות בעניין מצב נפשי וגופני יש להסתייע בעדות רפואית או אחרת, להוכיח שהמצווה לא ידע להבחין בטיבה של הצוואה:

"שני מקורות עיקריים עומדים בפני בית המשפט בבואו להכריע בנדרש. המקור האחד, עניינו בעדויות של מי שהכירו את המנוח במועדים הרלוונטיים ואשר יכולים להאיר את עיני בית המשפט בדבר מצבו ותפקודו של המנוח, לרבות רופאים שטיפלו בו במישרין במועדים הרלוונטיים.

המקור השני, הינו חוות דעת מומחים אשר יחוו דעתם בשאלה האמורה, לרבות תוך הסתמכות על מסמכים רפואיים שונים וייתכן אף תוך הסתמכות על אותן ראיות, נשוא המקור הראשון....

אין לקבוע מסמרות מהו המקור בעל המשקל הרב יותר. כל מקרה ייבחן בהתאם לנסיבותיו ובהתאם יגיע בית המשפט להכרעתו...."

([בר"ע \(ת"א\) 1677/05](#) פלונית נ' י' ש' מנהל העיזבון הזמני, [פורסם בנבו] ניתן ביום

(14.8.06)

5. זאת ועוד, בית המשפט רשאי להסתייע בעדויות של מי שערך את הצוואה או מי ששימש כעד לה ולהעדיפן על חוות דעת המומחה ([ע"א 7506/95](#) **שוורץ נ' בית אולפנא בית אהרון ישראל**, פ"ד נד 215 (2) 2000).

6. המבקש הגיש לתיק בית המשפט חוות דעת של הפסיכיאטרית הגב' ד"ר ב' מיום 30.12.2009.

7. כעולה מחוות הדעת, הבדיקה נערכה במכונית בנה של המנוחה, בחצר ביתה של הד"ר בשים לב למצבה של המנוחה (בכיסא גלגלים) מספר ימים לפני עריכת הצוואה.

ד"ר ב' ציינה בחוות דעתה כי:

"גב' ... אשה מבוגרת שלא למדה מעולם, אך מבינה את משמעות הצוואה, הינה אדם סביר וצלול מודעת לנעשה סביבה.
גב' ... מנמקת בנימוקים הגיוניים את רצונותיה ושוקלת שיקולים של אדם סביר וצלול.
גב' ... מסוגלת בשל כל הנ"ל לחתום על צוואה שתוכנה דומה לטיוטא שראיתי עם התוספות שפירטתי".

8. עו"ד ב' שערך את הצוואה ואף הסריט את עריכת הצוואה העיד על התרשמותו ממצבה של המנוחה:

"ש. אתה לא מכיר אותה, לא שוחחת איתה, אנו קוראים שחו"ד נחתמה ברכב של בנה של המנוחה מתחת לביתה של הפסיכיאטרית וראית את החו"ד לפני חתימת הצוואה?
ת. כן, ראיתי לפני חתימת הצוואה
ש. לא מצאת לנכון להתקשר לפסיכיאטרית?
ת. לא. אני מבצע התרשמות אישית בקיום שיחה עם המצווה, אם אני מתרשם באופן אישי שזה רצונה בהתעלם מחו"ד הפסיכיאטרית אני אערוך את הצוואה כפי רצונו. לכל עו"ד יש שיקול דעת להתרשם מהלקוח ולשאול האם זה המקרא אם לעשות צוואה, אם אדם מסוגל לעשות צוואה, אם הוא מבין את המשמעות של הצוואה.
(עמ' 53 ש' 15-8)

9. בהתאם לפסיקה ולספרות לעיתים עדות מהימנה של עורך הצוואה, עדיפה על פני חוות דעת של מומחה (לעניין זה ראה [עמ"ש 63262-01-14](#), [פורסם בנבו] ניתן ביום 16.11.2015).

במקרה דנן, עדותו של עורך הצוואה, שלא נסתרה לעניין זה עולה בקנה אחד עם חוות דעת הרפואית של דר' ב', אשר לא נסתרה אף היא, כי המנוחה הייתה כשירה לצוות במועד עריכת הצוואה מיום 3.1.2010.

10. המתנגדים לא הרימו את הנטל המוטל עליהם להוכיח כי המנוחה לא הייתה כשירה ומסוגלת לערוך צוואה ואין די בטענותיהם כי טענותיהם לא נסתרו אלא היה עליהם להביא ראיות אובייקטיביות ממשיות אשר לאי כשירותה של המנוחה לצוות.

11. המתנגדים לא הגישו בקשה למינוי מומחה רפואי, לא הציגו מסמכים רלוונטיים אשר למצבה הרפואי ו/או הקוגניטיבי של המנוחה עובר לחתימת הצוואה מיום 3.1.2010 ואף לא ביקשו לחקור את דר' ב' על חוות דעתה או למנות מומחה מטעם בית המשפט.

12. גם אם אקבל טענת המתנגדים אשר לאופן עריכת חוות הדעת הרפואית, אשר נערכה כאמור במכוניתו של בנה של המנוחה, הרי משלא הציגו המתנגדים ראיה אובייקטיבית ומהימנה לחוסר כשירותה של המנוחה לצוות במועד הרלוונטי אין בטענה זו לבסס קביעה אשר לאי כשירותה של המנוחה.

13. אין די בטענת המתנגדים כי המנוחה עברה אירוע מוחי בשנת 2004 בעטיו נאלצה להתנייד בכיסא גלגלים כדי להוות ראיה להיעדר כשירותה של המנוחה לערוך צוואה בשנת 2010.

14. לא נעלמה מעיני טענת המתנגדים לפיה לו הייתה המנוחה צלולה בדעתה הייתה מספרת להם על עריכת הצוואה אולם משאין בפני כל ראיה אובייקטיבית המלמדת על היעדר כשירותה של המנוחה אין בטענה זו לשנות את מסקנתי.

15. לא זו אף זו, חתימת המנוחה על הצוואה תועדה בסרטון וידאו ממנו עולה כי עו"ד ב' הקריא למנוחה את הצוואה, שאל אותה שאלות הנוגעות לצוואה והמנוחה ענתה באופן ענייני לשאלות עו"ד ב' ומתשובותיה ניכר לאדם הסביר כי היא צלולה ומבינה את משמעות הצוואה.

16. אציין כי בית המשפט אינו מומחה רפואי אולם, כפי שמציתי לעיל, משלא הוצגה בפני כל ראיה לאי כשירותה של המנוחה לצוות, והתרשמתי כי המנוחה הבינה את משמעות הצוואה וחתמה עליה, מצאתי כי לא ניתן לקבוע ממצא עובדתי אשר לאי כשירותה של המנוחה לערוך צוואה במועד הרלוונטי.

ב. האם ראית הייתה המנוחה לשנות את צוואתה מיום 19.7.2000 ולערוך צוואה מאוחרת על פניה?

17. כאמור, המנוחים שניהם ערכו צוואת זהות ביום 19.7.2000.

תיקון מס 12 [לחוק הירושה](#) (משנת 2005) הוסיף את [סעיף 48א](#) לחוק הקובע כי "לביטול צוואה הדדית לא יהיה תוקף", אלא בתנאים המפורטים בחוק: מסירת הודעה בכתב למצווה השני (שאז מתבטלות שתי הצוואות ההדדיות) או, אם נפטר אחד מבני הזוג, הסתלקות מהעזבון והשבת הירושה. עוד נקבע, כי הוראות התיקון לחוק "לא יפגעו בתוקפן של צוואות שנעשו לפניו" (שם, סעיף 2 לתיקון החוק); ועל כן - התיקון לחוק לא חל על ענייננו. (לעניין זה ר' [בע"מ 10807/03 אליקום זמיר נ' רות גמליאל פ"ד סב \(1\) 601](#) ניתן ביום 4.2.2007).

18. קודם לתיקון מספר 12 לא הייתה כל מניעה לבטל צוואה הדדית קודמת ומשכאמור, התיקון אינו חל על צוואות הדדיות שנערכו לפני התיקון ([עמ"ש 19634-11-20 א. ואח' נ' א. \[פורסם בבנב\] מיום 19.7.2021](#)) ומשצוואות המנוחים נערכו בשנת 2000, קודם לתיקון, בין אם המנוחים ערכו צוואות הדדיות או זהות, ממילא לא חל [סעיף 48א](#)

בענייננו והמנוחה הייתה רשאית לשנות את צוואתה מיום 19.7.2000 או לבטלה על ידי עריכת צוואה מאוחרת.

ג. השפעה בלתי הוגנת

19. סעיף 30(א) לחוק הירושה קובע: "הוראת צוואה שנעשתה מחמת אונס, איום, השפעה בלתי הוגנת, תחבולה או תרמית - בטלה."

השפעה בלתי הוגנת היא אותה השפעה אשר יש בה כדי לשנות או להסיט את רצונו החופשי של המצווה. אין זה משנה אם המשפיע נהנה משיבוש זה ברצונו של המצווה אם לאו (ע"א 4902/91 גודמן נ' מוסאייף פ"ד מט(2) 441, 448-450). כך גם יש להבחין בין דברים שנאמרים למצווה ומתקבלים על דעתו, לבין השפעה בלתי הוגנת שמשמעה הוא שהמוריש ביטל דעתו ורצונו ועשה כרצון המשפיע.

20. בדנ"א 95/1516 מרום נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד נב (2) (1998) פרט כב' השופט מצא את מבחני המשנה שבהם יש כדי לסייע לבית המשפט לקבוע אם בעת כתיבת הצוואה היה המצווה נתון להשפעה בלתי הוגנת. המבחנים העיקריים אותם יש לבחון הינם מבחן התלות והעצמאות, מבחן התלות והסיוע, מבחן קשרי המצווה עם אחרים ומבחן נסיבות עריכת הצוואה.

בהתקיים המאפיינים של המבחנים האמורים במקרה נתון, קמה חזקה לכאורה בדבר קיומה של השפעה בלתי הוגנת.

על המתנגד לקיום הצוואה הטוען להשפעה בלתי הוגנת, מוטל הנטל להוכיח כי הצוואה אינה משקפת את רצונו האמיתי של המצווה ושהצוואה נעשתה מתוך אותה השפעה אסורה.

אבחן את המבחנים העיקריים המפורטים בפסיקה אחד לאחד:

21. מבחן התלות והעצמאות – המבחן הבסיסי להכרעה בדבר קיומה ועוצמתה של תלות הוא מבחן העצמאות. זהו מבחן של מידה, המיוסד על היותן של "עצמאות" ו"תלות" שני מושגים הופכיים. השאלה שבית-המשפט מציג לעצמו היא, כלום בתקופה הרלוונטית לעשיית הצוואה היה המצווה "עצמאי" - מן הבחינה הפיזית ומן הבחינה השכלית-הכרתית.

אין מחלוקת בין הצדדים כי במועד עריכת הצוואה המנוחה הייתה רתוקה לכיסא גלגלים ונזקקה לעזרה בביצוע פעולות היום היום. למנוחים הייתה מטפלת פיליפינית אשר התגוררה עמם בביתם וסייעה להם וברי כי המנוחה נזקקה לסיוע מבחינה פיזית. עם זאת כאמור לא הוכח כי המנוחה הייתה זקוקה לסיוע מבחינה

שכלית הכרתית או תלותית מבחינה זו ותלות פיזית אינה עדות מספקת לתלות שכלית הכרתית.

22. **מבחן התלות והסיוע** - מקום שמתברר, כי המצווה לא היה עצמאי, ועקב כך נזקק לסיוע הזולת, מתעורר צורך לבחון את הקשר שהתקיים בינו לבין הנהנה התבסס על מתן הסיוע שהמצווה נזקק.

עולה מעדויות הצדדים כי למנוחה הייתה מטפלת זרה. כמו כן עולה מטענות המתנגדים כי המתנגדת 2 הייתה אמונה על ענייניה הרפואיים של המנוחה ודאגה להביא לה את כל התרופות (סעיף 12 להתנגדות) כך שבכל מקרה, גם מבחינה פיזית לא הייתה המנוחה תלויה אך ורק במבקש.

23. **מבחן קשרי המצווה עם אחרים** – ההכרעה בשאלה, אם ועד כמה היה המצווה תלוי בנהנה, עשויה להיות מושפעת גם מהיקף הקשרים שקיים המצווה עם אחרים זולת הנהנה וממידתם. ככל שיתברר כי בתקופה הרלוונטית לעריכת הצוואה היה המצווה מנותק לחלוטין מאנשים אחרים, או שקשריו עם אחרים היו מועטים ונדירים, תתחזק ההנחה שהמצווה אכן היה תלוי בנהנה.

לגרסת המתנגדים, היחסים בין המתנגדים למנוחים היו נפלאים לאורך כל הדרך ולמתנגדים היה קשר רציף עם המנוחים והם ביקרו אותם באופן קבוע (סעיף 12 להתנגדות). מר מ' העיד כי המתנגד ג' היה בא לבקר את המנוחים מדי יום שישי (עמ' 34 ש' 30), כי הוא עצמו היה מבקר את המנוחה מדי יום (עמ' 37 ש' 17) וכי ר' הייתה מגיעה פעם בשבוע שבועיים (עמ' 37 שורה 24) ול' הייתה מגיעה פעם בחודש (עמ' 37 ש' 26).

מכאן שהמנוחה לא הייתה מבודדת או מנותקת מהעולם באופן שיש בו די כדי לבסס חשש להשפעה בלתי הוגנת על ידי המבקש.

24. לא נעלמה מעיני טענת המתנגדים כי המבקש נהג לשהות שעות ארוכות בביתם של המנוחים, עם זאת, איך בטענה זו, להוכיח השפעה בלתי הוגנת בפרט שעה שיתר המבחינים להשפעה בלתי הוגנת לא הוכחו.

ד. **מעורבות בצוואה - האם לקח המבקש חלק בעריכת הצוואה באופן הפוסל את הצוואה?**

25. **סעיף 35 לחוק הירושה** קובע כדלקמן:

"הוראת צוואה, פרט לצוואה בעל-פה, המזכה את מי שערך אותה או היה עד לעשייתה או לקח באופן אחר חלק בעריכתה, והוראת צוואה המזכה בן-זוגו של אחד מאלה – בטלה".

לעניין סעיף זה נפסק כי פעולת שליחות עבור מצווה הנוגעת לעריכת צוואה, כגון התקשרות עם עורך דין בנוגע לעריכתה, או שיחות עם המצווה, ואף הסעתו של המצווה לעורך הדין, אינן נכנסות לגדרו של [סעיף 35 לחוק הירושה](#) ולא יהיה בהן לכשעצמן די כדי לבסס מעורבות ([ע"א 6496/98 בוטו נ' בוטו](#), נד 19, 2000).

26. עם זאת, נפסק בפס"ד בוטו לעיל כי :

"הביטוי 'לקח באופן אחר חלק בעריכתה' של הצוואה – כך נפסק – הוא ביטוי גמיש אשר מתמלא תוכן על פי הנסיבות המיוחדות של כל מקרה ומקרה (השופט ברק [בע"א 433/77 הררי נ. הררי פ"ד לד\(1\) עמ' 780](#)). מטבעו אין הוא סובל מסמרות קבועים (השופט ברק שם, המשנה לנשיא ש' לוי [בע"א 148/96 בקשי נ. מסעודה](#)) [פורסם בנבו] [עניין בוטו לעיל עמ' 29]

עוד נפסק שם כי :

"ייחודה של הוראת [סעיף 35](#) הוא אפוא דווקא באותם מקרים שבהם אין מוכחת השפעה פסולה על המצווה כאמור [בסעיף 30 לחוק](#). בהתקיים עילות הבטלות המנויות [בסעיף 35 לחוק](#) אין כל נפקות לשאלה אם הוכח קיומה של השפעה שלא כדין על המצווה או אם הוכחה אמיתותה של הצוואה...
...התשובה לשאלה אם נטל הנהגה חלק בהכנת הצוואה תיבחן באופן עצמאי בלא זיקה הכרחית לקיומן או להיעדרן של עילות בטלות אחרות המנויות [בסעיף 35 לחוק](#). היא תיבחן באופן עצמאי בלא זיקה הכרחית לקיומן של עילות הבטלות המנויות [בסעיף 30 לחוק](#). בדיקה עצמאית זו תיעשה בזהירות, שלא להביא לבטלות הצוואה ולסיכול רצונו של המצווה בשל פעולות של הנהגה שאינן חורגות מפעילות 'טכנית'..."
[שם עמ' 33, ההדגשות במקור א.ו.]

27. כך גם נפסק [בע"מ 384/19](#) (ניתן ביום 5.6.19 ופורסם בנבו) כי :

"תכליתו של סעיף 35 היא לשמור על האוטונומיה של המנוח. כיבוד רצון המת, והכלל במשפט העברי שלפיו 'מצווה לקיים דברי המת' (הרב אשר וייס מנחת אשר – בראשית, פרשת ויחי, סימן סו, תלה-תלט (תשס"ב) ; תלמוד בבלי, גיטין יד, ב), משמעותם כיבוד רצונו שלו, ולא של אחר. על כן, במקרה שבו הוראות צוואה מזכות את העד לעשיית הצוואה או את הלוקח באופן אחר חלק בעריכתה – דין הצוואה להתבטל. מצוות המחוקק אינה דורשת הוכחת קשר סיבתי בין פעולות העד הלוקח חלק ובין ההוראה מיטיבה עמו. התוצאה היא כי על הנהגה להתרחק מפעולות עשיית או עריכת הצוואה. תוצאה זו מגנה על המצווה ומהווה הרתעה ראויה כנגד מעורבות במלאכת עריכת הצוואה על ידי גורם שעשוי להרוויח מכך"
[שם עמ' 5-6]

28. מכל האמור לעיל עולה כי על בית המשפט להתרשם ממכלול הנסיבות האופפות את עריכת הצוואה וככל שיתרשם בית המשפט כי מעורבותו של נהנה מהצוואה מגעת עד

כדי מעורבות החורגת מפעילות "טכנית" גרידא, או מקיום נייטרלי של משימות שהוטלו עליו על ידי המצווה או ממילוי שליחות שאין בה מעורבות יתירה, יכול בית המשפט לקבוע, לאחר התרשמות ממכלול הראיות והנסיבות אשר בפניו כי מעורבותו של נהנה הייתה בגדר מעורבות "אחרת" אשר יש בה כדי להיכנס לגדרו של [סעיף 35 לחוק](#) ולהביא לפסילתה של הצוואה.

מהכלל אל הפרט ולמקרה שבפני

29. המתנגדים העידו בתצהירים כי המבקש לקח חלק בעריכת הצוואה. אף כי המתנגדים עצמם, לא הבהירו ולא פירטו כיצד ובאיזה אופן לקח המבקש חלק בעריכת הצוואה סבורני כי המסתורין האופף את עריכת צוואתה המאוחרת של המנוחה, כפי שיפורט להלן מעיד על כך שלא המנוחה לבדה פעלה לצורך עריכת הצוואה והיה גורם נוסף אשר "לקח באופן אחר חלק בעריכתה" ([ס' 35 לחוק הירושה](#)) של הצוואה.

30. מעדותו של עו"ד צ', אשר ערך את הצוואה המוקדמת עלה כי המנוחה הכירה אותו שנים רבות, ולכאורה לא הייתה מניעה, ואף סביר יותר, שכל שהייתה יוזמת בעצמה את עריכת הצוואה המאוחרת, הייתה פונה בשנית לעורך דין המוכר לה ואשר בפניו כבר ערכה את צוואתה הקודמת. זאת בפרט כאשר עלה מעדותו של עו"ד צ' פירוט היחס האישי אותו קבלו המנוחים מעו"ד צ', וכאשר המנוחה הלבשה את בתו בכלולותיה בשנת 2003 ואשר אף הגיע עד לבית המנוחים על מנת לערוך את צוואתם, על מנת להקל עליהם (עדות עו"ד צ' עמ' 21 ש' 17-24).

31. זאת ועוד, לנוכח קשיי ההתניידות המשמעותיים של המנוחה (שהייתה מרותקת לכיסא גלגלים ותלויה בעזרת הזולת) שאינם שנויים במחלוקת, סביר הרבה יותר להניח כי ככל שהייתה המנוחה יוזמת קשר עם עו"ד בדבר עניין המחייב פגישה עמו, כל שכן עריכת צוואה חדשה, הייתה פונה לעו"ד צ', המוכר לה זה מכבר ואשר בעבר הגיע אליה לביתה, חלף הצורך והמאמץ להגיע למשרדו של עורך דין חדש וזר שאינה מכירה.

32. מר מ' העיד כי מי שחיבר בין עו"ד ב' למנוחה הוא המבקש (עמ' 32 ש' 31-32). ואף הוסיף והעיד כי : "א' עשה את הצוואה של 2010 . ראיתי את התאריך, ראיתי את הצוואה בשלב מאוחר יותר." (עמ' 36 ש' 32).

33. עו"ד ב' העיד כי הוא אינו זוכר מי פנה אליו לראשונה בעניין צוואתה של המנוחה ומי נתן לו הוראות אשר לתוכן הצוואה :

"ש. תודה. אני אומר לך בוודאות, גם מכך שאין תרשומות, שפגשת את המנוחה לראשונה ביום שהיא חתמה על הצוואה ב 2010
ת. לא יכול לאשר לך, לא יכול לזכור, זה למעלה מ 10 שנים

- ש. הכל פה ראשוני, הייתי מסתפק בזה שאין תרשומות, אני מבקש לחדד, אתה לא זוכר האם פגשת את המנוח לפני שהיא חתמה על הצוואה
- ת. לא יכול לזכור
- ש. לא ייאמן. תאשר לי ותיכף אראה לך שעם א' אתה דיברת לפני שהמנוחה חתמה על הצוואה
- ת. גם לא זוכר. לא זוכר מי מבני המשפחה, אם מישהו יצר קשר, לפני חתימת הצוואה, יש להניח שכן, לא יודע להגיד מי היה איתי בקשר.
- ש. על סמך מה ערכת את הצוואה, אין תכתובת
- ת. על סמך בקשה של המנוח לבצע צוואה לפי הנחיות שהיא נתנה ובהמלצתי זה ערך הסרטה
- ש. אבל את ההסרטה שמענו, העדת שאינך יכול לשלול שהפעם הראשונה שפגשת אותה זה היה במועד החתימה
- ת. לא יכול להיות כזה דבר, לא אמרתי כזה דבר.
- ש. אם אתה לא זוכר האם פגשת את המנוחה עד מועד החתימה, איך המנוחה נתנה לך הוראות
- ת. לא זוכר, אמרתי שזה יכול להיות שזה היה טלפוני, או במשרדי מספר ימים לפני חתימת הצוואה
- ש. אמרת שאתה לא זוכר, לכן זה ספקולציות
- ת. הכל במסגרת אפשרויות
- ש. אתה לא עורך תרשומות, קל וחומר כשמדובר באדם לא צעיר
- ת. לא"
- (עמ' 50 ש' 12-34)

34. לא נטען וממילא לא הוכח כי למנוחה הייתה היכרות קודמת עם עו"ד ב' או כי היו בידי המנוחה פרטיו של עו"ד ב'. לפיכך ספק בעיני, בפרט נוכח עדותו של עו"ד ב', כי המנוחה היא זו שיצרה עמו קשר ונתנה לו הוראותיה ביחס לצוואתה. כך גם, כאמור לעיל, מדוע, שהמנוחה תבחר בעצמה להגיע לעו"ד ב' שלא היה מוכר לה ועליה להתאמץ ולהגיע למשרדו אלא אם היה מי שפעל על מנת שהמנוחה תגיע לעו"ד שאינו מוכר לה וככל הנראה, כפי שיובהר להלן, אף הביא אותה אליו.

35. בנוסף, לא יכולה להיות מחלוקת כי הפגישה בין המנוחה לעו"ד ב' לצורך החתימה על הצוואה תואמה מראש, שהרי הצוואה נחתמה באותו מועד, מכך שיסביר מאד להניח שהצוואה הייתה מוכנה עם הגיעה של המנוחה למשרדו של עו"ד ב'. אולם כאמור, ספק בעיני אם דבר זה נעשה על ידי המנוחה עצמה. לפיכך המסקנה היחידה המתבקשת היא שהמבקש, הוא זה אשר יצר קשר עם עו"ד ב' מסר לו את תוכן הצוואה ואף הוא זה אשר תיאם את הפגישה בין המנוחה לעו"ד ב' (מועד החתימה על הצוואה).

36. בנוסף לא ברור כיצד הגיעה המנוחה (אשר לא הייתה ניידת) אל עו"ד ב'. וכך העיד עו"ד ב' :

"ש. מי הביא אותה למשרדך

ת. לא זוכר

- ש. לא בדקת? באה אליך אישה זקנה שבקושי מתניידת, על כיסא גלגלים, אתה לא תוהה מי הביא אותה?
- ת. לא, מה שמעניין אותי כשאני עושה צוואה של אדם מבוגר זה שאדם צלול והבין את רצונו לערוך צוואה, אני בודק את אומד דעתו של המצווה לגבי נוסח הצוואה, היה ובאמת התרשמתי שזה רצונו וכשהוא אומר את מה שהוא מצווה הוא נמצא במנותק מכל האחרים זה רצונו אזי אכבד את רצונו ואערוך את הצוואה לפני רצונו
- ש. היא המנוחה הייתה על כיסא גלגלים, מן הסתם היא לא נכנסה בעצמה לתוך המשרד, מי הכניס אותה למשרד?
- ת. לא זוכר, למשרד יש נגישות מלאה לנכים, אין צורך לעלות במדרגות (עמ' 52 ש' 20-30)

37. לנוכח היותה של המנוחה בכיסא גלגלים ברי כי לא הגיעה למשרדו בכוחות עצמה או לבדה וגרסתו של עו"ד ב' לפיה אינו זוכר מי ליווה את המנוחה למשרדו מוקשית בעיני ובלתי סבירה (הגם שעברו כעשר שנים ממועד עריכת הצוואה).

38. בנסיבות אלו, ומשעולה מהראיות כי יתר ילדי המנוחה (לרבות מ') לא ידעו על עריכת הצוואה לא נותר אלא להניח בסבירות גבוהה מאד כי מי שהביא את המנוחה למשרדו של עו"ד ב' היה המבקש – א', שהוא, כפי שיובהר להלן, היה גם מי שלקח את המנוחה לבדיקה אצל הפסיכיאטרית דר' ב'.

39. אשר לבדיקה אצל דר' ב', בחוות הדעת נרשם:

"... הגיעה לביתי לצורך הבדיקה, אך בגלל חוסר הבנה שמדובר באשה בכסא גלגלים, והמדרגות בביתי, הבדיקה נערכה במכונית של בנה, מחוץ לביתי".

משהמתנגדים לא ידעו כלל על קיומה של הצוואה, כל שכן על עריכת הבדיקה הפסיכיאטרית, ומשמ' העיד, כמפורט לעיל, כי לא ידע על קיומה של הצוואה, כל שכן על הבדיקה הפסיכיאטרית, ומשמחות הדעת עולה שמי שהביא את המנוחה לבדיקה הוא בנה של המנוחה, הרי שהבן היחיד שיכול היה להביא את המנוחה לבדיקה (ומן הסתם גם ידע על עריכתה המתוכננת של הצוואה) הוא – המבקש.

מכאן, שלא הייתה מעורבות נוספת בכך שהביא את המנוחה לבדיקה הפסיכיאטרית שמטרתה "הכשרת" הצוואה והבדיקה נערכה במכוניתו.

40. אמנם, חוות הדעת שותקת, ואינה מפרטת אם א' נכח במכוניתו בעת ביצוע הבדיקה, וכך גם המתנגדים לא מצאו לזמן את דר' ב' לעדות ולחקור אותה אשר לנסיבות קביעת הביקור ועצם הביקור עצמו אצלה. עם זאת, משעולה בוודאות כי א' הביא את המנוחה לביקור אצל דר' ב' ניתן להסיק את מעורבותו בביקור אצל הפסיכיאטרית ויש להניח גם שהוא זה שסייע למנוחה (שלא ידעה קרוא וכתוב) להצטייד במסמכים רפואיים לקראת הביקור (כפי שמפורט בחוות הדעת).

41. זאת ועוד, מחוות הדעת עולה כי המנוחה הגיעה לדרי' ב', כשהיא אוחזת בידה טיטת צוואה (כפי שפרטה דרי' ב' שראתה במסגרת חוות הדעת). עולה תמיהה אם כך, הכיצד הייתה בידי המנוחה טיטת צוואה, זאת כאשר המנוחה עצמה אינה יודעת קרוא וכתוב ולא יכלה להכין את טיטת הצוואה בעצמה, וכאשר אף לא אחד מילדיה (למעט המבקש) יודע על קיומה של הצוואה, ואילו מעדותו של עו"ד ב', לא עלה כי נפגש עם המנוחה קודם לכן והוחלפו טיטות, ומעדותו עולה כי לכל היותר (וגם זאת בספק רב) שוחח עם המנוחה בטלפון קודם לפגישתו הראשונה עמה בעת עריכת וחתימת הצוואה. אם כך, כיצד זה יכלה המנוחה לאחוז בידה בעת הביקור אצל דרי' ב' טיטת צוואה?

42. ההסבר ההגיוני היחיד העולה מכל אלו הוא כי המבקש ערך בעצמו או שהייתה לו מעורבות משמעותית אחרת בהכנת טיטת הצוואה עמה הגיעה המנוחה (יחד עם המבקש, במכוניתו) אל דרי' ב'.

43. ערה אני להלכה לפיה גם אם המבקש יצר את הקשר עם עו"ד ב' ואף הסיע את המנוחה למשרדו של עו"ד ב', ואף שילם לעו"ד ב', אין בכך לכאורה כדי להיות די לצורך הוכחת מעורבותו כנדרש לצורך פסילת הצוואה בהתאם [לסעיף 35](#) לחוק. עם זאת, כאמור, הצטברותם יחד של כל סימני השאלה ושל פעולותיו של המבקש אלו שביצוען אינו שנוי במחלוקת ואלו שאין כל הסבר אחר לזהות מבצען, זולת ביצוען על ידי המבקש, מצביע לטעמי על מעורבות פסולה בעריכת הצוואה ועל טביעות אצבעותיו של המבקש בעריכת הצוואה. סבורני כי די בכל אלו כדי לבסס את מעורבותו של המבקש בהכנת הצוואה, מעורבות המגיעה עד כדי מעורבות פסולה, בהתאם [לסעיף 35](#) לחוק אשר יש בה כדי להביא לפסילתה של הצוואה.

44. [בעמ"ש 69434-11-17 מ.נ.מ. \(מחוזי מרכז\), פורסם, \[פורסם בנבו\] וניתן ביום 27.12.18](#) קבע בית המשפט:

"הנה כי כן, תמיהותיו של בית המשפט קמא וסברותיו מביאות למסקנה לפיה הממצאים כולם, כשהם מצטרפים אלו לאלה מהווים "חוטים שונים של עילות שונות- הגם שלא היה בכוחם לבסס עילה עצמאית- יכולים להישזר יחד לרבדים המחזקים ומבססים..."
את עילת ההתנגדות שבענייננו. (בע"מ 4459/14 פלונית נ. פלוני [פורסם בנבו] (6.5.16)).
ודוק, הפסיקה הכירה במקרה של פסילת צוואה במצב שבו בית המשפט מתרשם מ
"חשד כבד ביותר בנוגע לשאלה אם הצוואה משקפת את רצונה החופשי והאמיתי של
המצווה" ועל יסוד חשש זה בלבד – ולא דווקא על יסוד עובדה מוצקה ומוכחת – נפסלה
הצוואה - עמ"ש (ת"א) 45610-09-12, [פורסם בנבו] (19.5.14). בר"ע על פסק דין זה
נדחתה בבע"מ 4459/14 הנ"ל [פורסם בנבו].

משהגענו לתוצאה זו, אשר משמעותה כי המערער היה מעורב בעריכת הצוואה, אין עלינו להידרש עוד לשאלה האם הצוואה תואמת את רצונו של המנוח."

45. בפסק דין זה של בית המשפט המחוזי נדחה ערעור על פסק דינה של כב' השופטת הבכירה אסתר שטיין בת"ע 29235-07-13 ו- 29452-07-13 (בית משפט לענייני משפחה ראשון לציון, לא פורסם) שם התקבלה התנגדות ונפסלה צוואת המנוח בהתאם [לסעיף 35 לחוק הירושה](#) עקב מעורבותו של המבקש.

46. עוד אוסיף, כי על פסק דינו של כב' בית המשפט המחוזי הוגשה בקשת רשות ערעור לבית המשפט העליון, שם נדחה הערעור וזאת במסגרת [בע"מ 384/19](#) [פורסם בנבן] אליו התייחסתי לעיל בסעיף 27 לפסק דיני לעיל. נקבע שם, כי הערכאות קמא ביססו את מסקנתם כי המבקש לקח חלק בעריכת הצוואה באופן שמוביל לבטלותה, על סמך מספר ראיות נסיבתיות וכי לצורך הכרעה בבר"ע, אין צורך לקבוע ממצאים פסקניים לגבי המבקש או עוה"ד, ודי לומר כי הראיות שהוגשו תומכות, כנדרש, במסקנה [שסעיף 35 לחוק הירושה](#), חל על המקרה. סעיף זה יוצר חזקה חלוטה כי בהינתן מילוי התנאים – דין הצוואה להתבטל.

47. זאת ועוד, ואף בבחינת למעלה מן הצורך. המנוחים כאמור ערכו צוואות הדדיות בהן הורישו את רכושם לילדיהם בחלקים שווים (למעט באשר לבן מ). חרף המפורט בצוואה עצמה, כמו גם בחוות הדעת של דר' ב' ובסרט שצורף, מצאתי כי לא הוצג בפני כל הסבר המעוגן במציאות והמניח את הדעת, המצדיק את עריכת צוואה חדשה על ידי המנוחה. ואפרט.

48. אמנם המבקש טען כי הוא זה אשר טיפל במנוחים באופן יומיומי ושוטף ואילו יתר האחים היו באים פעם בשבוע שבועיים וכי המנוחה הייתה מודעת למצבו הכלכלי הקשה באותה העת ולכן בחרה להיטיב עמו בצוואתה. עם זאת אין מחלוקת כי למנוחה הייתה מטפלת סיעודית 24/7 אשר טיפלה בה, כי האחים כולם היו בקשר רציף וקבוע עם המנוחים, כי הבת ר' הייתה אמונה על הטיפול הרפואי במנוחה וכי המבקש סבל מהתמכרות לטיפה המרה.

49. כמו כן, הבן מ' העיד כי גם האחיות טיפלו באם המנוחה וגם ג' (עמ' 34) ובהמשך העיד כי הוא זה שקילח את האב המנוח ולא היה מי שיקלח אותו ואת המנוחה קילחה המטפלת.

50. מעדותו של האח ג' עלה כי האחיות ר' טיפלה בעניין התרופות (עמ' 40 ש' 35) וכי א' לא השתתף בתורניות שערכו הילדים לצורך טיפול בהורים וכי מי שטיפל בהורים היה בעיקר מ' ולא א' (עמ' 43 ש' 1-3).

51. אף עיון בסרט שצורף, ובו הוסרטה עריכת הצוואה מלמד כי על אף שלכאורה המנוחה צלולה ומבינה את הוראות הצוואה ואת המעמד, הרי שהיא נשמעת אומרת בסרט (דקה 08:25 לסרט): **"הכל בשבילם הם מטפלים בנו"** [הילדים – א.ו.] בנסיבות אלו אין זה

סביר בעיני כי המנוחה בחרה להיטיב דווקא עם המבקש מכל ילדיה בגין הטיפול בה וספק בעיני אם אכן זה היה רצונה האמיתי והעצמאי של המנוחה.

52. זאת ועוד, מכל שהובא בפני עלה כי המבקש לא היה במיטבו בשנים האחרונות לחיי המנוחה וככל הנראה אף בעת עריכת הצוואה, וכאמור אף היה מכור לטיפה המרה. (לעניין זה ר' עדות בתו של המבקש עמ' 29 ש' ועדות בנו עמ' 31 ש' 11-23). אף כלכלית, ובעיקר לנוכח גירושיו, מצבו לא היה מהמשופרים ומהעדויות אף עלה שככל הנראה הוטל עיקול על חשבונם המנוחים בשל הסתבכויות כלכליות של המבקש (ר' עדות ג' עמ' 33-34 ש' 6-16). מכאן שמחד היה למבקש תמריץ משמעותי לנסות ולשפר את מצבו הכלכלי בדרך של הגדלת חלקו בירושת הוריו ומאידך, לא היווה בהכרח את המשענת העיקרית של הוריו, כך לאור מצבו המורכב, ועולה רושם כאילו נעזר בהם לא פחות ואף יותר, משנעזרו הם בו.

53. לנוכח כל האמור לעיל מצאתי לקבל את ההתנגדות לצוואה מפאת מעורבותו הפסולה של המבקש בעריכת הצוואה וזאת בהתאם [לסעיף 35 לחוק הירושה](#).

סוף דבר

54. ההתנגדות לקיום צוואת המנוחה מתקבלת, והנני דוחה את הבקשה לקיום צוואת המנוחה מיום 3.1.2020.

55. המבקש ישלם הוצאות המתנגדים בסך של 20,000 ₪, אשר ישולמו בתוך 60 יום.

56. לנוכח ביטולה של הצוואה המאוחרת, יש מקום לבחון את הבקשה לקיום הצוואה המוקדמת וההתנגדות שהוגשה לבקשה. ההתנגדות לקיום הצוואה המוקדמת התמקדה בטענה שקיימת צוואה מאוחרת. לפיכך, יואיל המבקש לעדכן את ביהמ"ש מה עמדתו העדכנית לבקשה לקיום הצוואה המוקדמת. מכל מקום, הטיפול בבקשה לקיום הצוואה המוקדמת יחל רק לאחר שיחלוף המועד להגשת ערעור על פסק הדין, ובכפוף להעדר ערעור.

המזכירות תסגור את התיקים : 15102-01-18 ; ו- 15127-01-18

תיקים 15094-01-18 ו- 15119-01-18 יובאו לעיוני בעוד 65 יום.

ניתן היום, י"ב אייר תשפ"ב, 13 מאי 2022, בהעדר הצדדים.

[בעניין עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, חקיקה ועוד באתר נבו – הקש כאן](#)

אפרת ונקרט 54678313-/-

נוסח מסמך זה כפוף לשינויי ניסוח ועריכה